Nayak's Tutorials

Way to Excellence

Set Code: 52/1/2 | **Practice Paper - 1**

Year: 2024-2025 | संस्कृत (सम्प्रेषणात्मक) | पूर्णाक' ाः : ८०

वर्ग : १० वी (C.B.S.E) | **(Subject Code - 119)** | समय : ३ होराः

सामान्यनिर्देशा :-

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे **8** पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति ।
2. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे **18** प्रश्नाः सन्ति ।
3. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः भागाः सन्ति ।
4. प्रत्येकं भागम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
5. उत्तरलेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः ।
6. प्रश्नस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारम् एव लेखनीयः ।
7. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
8. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

प्रश्नपत्रस्वरूपम् -

'क'	**भागः**	**:**	**अपठितावबोधनम्**	**10 अङ्काः**
'ख'	**भागः**	**:**	**रचनात्मककार्यम्**	**15 अङ्काः**
'ग'	**भागः**	**:**	**अनुप्रयुक्तव्याकरणम्**	**25 अङ्काः**
'घ'	**भागः**	**:**	**पठितावबोधनम्**	**30 अङ्काः**

'क' भागः
अपठितावबोधनम् (10 अङ्काः)

Q.1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत - 10

(निम्नलिखित गद्यांश को पढकर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए)

आदिकालादेव अस्माकं देशः भारतः जगति प्रसिध्दम अस्ति ।
भारतस्य प्रतिष्ठे द्वे- संस्कृतं संस्कृतिस्तथा । संस्कृतभाषा अस्य प्राचीनज्ञानविज्ञानयोः पोषिका महत्संस्कृतेः च संवाहिका अस्ति । कथ्यते अपि भारतीय संस्कृति संस्कृते एव निहिता वर्तते ।
विविधतायाम् एकता एव अस्माकं संस्कृतेः प्रधानम् अभिधानम् ।
यथा अत्र जनानां विविधा सम्प्रदायाः, विविधाः भाषाः,
पूजापध्दतयः वेशभूषाः च सन्ति परम् अनेकतायाम् अपि एकतायाः
मधुरा धारा प्रवहति । न केवलम् एतावदेव अपितु अस्य देशस्य
प्रकृतिः अपि विविधतां धारयति । अस्मिन् देशे सर्वे ऋतवः क्रमेण आगच्छन्ति ।
ते च वसन्तः ग्रीष्मः वर्षा शरद् हेमन्तः शिशिरः इति ।
अत्र भिन्न- भिन्न भाषाभाषिणः मतावलम्बिनः सर्वे भारतीयाः एकं राष्ट्रध्वजं नमन्ति एकं राष्ट्रगानं च गायन्ति । एते राष्ट्रीय-उत्सवान् सामाजिक-उत्सवान् च मिलित्वा आयोजयन्ति । भारतस्य वैशिष्ट्यमेतद् सर्वदा निरन्तरं च भवेत इति सर्वेः भारतीयैः काम्यते । भारतं पुनः विश्वगुरु कर्तुं सर्वे भारतीयाः प्रयन्तते ।

अ. एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1 × 2 = 2**

(एक पद में उत्तर दीजिए ।) (केवल तीन प्रश्न)

(i) प्राचीनज्ञानविज्ञानयोः पोषिका का भाषा ?

(ii) अस्माकं देशे के क्रमेण आगच्छन्ति ?

(iii) आदिकालादेव कः देशः जगति प्रसिद्धम् ?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नएकम्)

(पूर्ण वाक्य में उत्तर दिजिए)(केवल एक प्रश्न) **2 × 2 = 4**

(i) भारतीयाः किं कर्तुं प्रयतन्ते?

(ii) अस्ताकं संस्कृतेः प्रधानम् अभिधानं किम्?

(iii) सवैः भारतीयैः किं काम्यते?

इ. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।(इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए।) 1 × 1 = 1

ई. यथानिर्देशम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नत्रयम्) 1 × 3 = 3

(निर्देशानुसार उत्तर दीजिए।) (केवल तीन प्रश्न)

(i) 'धारयति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किं भवेत् ?

(क) विविधताम् (ख) एतावदेव

(ग) केवलम् (घ) प्रकृतिः

(ii) 'प्रधानम्' इति विशेषणस्य विशेष्यपदं किम् ?

(क) संस्कृतेः (ख) अभिधानम्

(ग) विविधतायाम् (घ) एकता

(iii) 'अस्माकं देशः भारत जगति प्रसिध्दम् अस्ति' अत्र किं क्रियापदम् ?

(क) भारतम् (ख) जगति

(ग) अस्ति (घ) देशः

(iv) 'विविधतायाम्' इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम्?

(क) अनेकतायाम् (ख) एकतायाः

(ग) भारतीयाः (घ) सम्प्रदायाः

Navak's Tutorials
Way to Excellence
An ISO 9001 : 2015 Certified Institution
VIII, IX, X - ICSE | CBSE | SSC | NEET-UG | JEE MHT-CET | Commerce - XI - XII | CA Foundation | UG Courses

'ख' भागः

रचनात्मकं कार्यम् (15 अङ्काः

Q.2. भवान् प्रगीतः, भवतः विद्यालये स्वतंत्रतादिवसस्य समारोहः भवति । समारोह वर्णयन् स्वमित्रं दिवाकरं प्रति लिखित पत्रं मञ्जूषायां प्रदत्तैः पदैः पूरयित्वा पुनः लिखत । **½ × 10 = 5**

(आपका नाम प्रगीत है । आपके विद्यालय में स्वतंत्रता दिवस का समारोह है । समारोह का वर्णन करते हुए अपने मित्र दिवाकर के लिए लिखे पत्र को मञ्जूषा में दिए गए पदों के द्वारा पूर्ण करके पुनः लिखिए)

मैत्रेयी छात्रावासः

(i) .....

तिथि : .....

प्रिय मित्र (ii) .....

अत्र सर्वगतं (iii) ..... वर्तते । भवान् अपि तत्र कुशली इति अहं (iv) .....। अस्माकं विद्यालये गतसप्ताहे स्वतंत्रतादिवसस्य समारोहस्य
(v) ..... जातम् । तत्र अस्माकं विद्यालयस्य प्रधानाचार्येण ध्वजारोहणम् अपि कृतम्। अस्मिन् अवसरे सर्वे गर्वान्विताः अभवन्। मञ्चे एका (vi) .....अपि प्रस्तुता । अहं कार्यक्रमे एकं देशभक्तिगीतम् अगायम् । (vii) ..... राष्ट्रगीत गायनम्। (viii) .....। (ix) ..... मम प्रणामाः । भवतः मित्रम् ।(x)..... ।

- मञ्जूषा मातापितृभ्याम्, अमरपुरतः, मिलित्वा, दिवाकर, अभवत्, कुशलम्, नृत्यनाटिका, मन्ये, प्रगीतः, आयोजनम्

Q.3. प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत – **1 × 5 = 5**
(दिए गए चित्र को देखकर मञ्जूषा में दिए हुए शब्दोंकी सहायता से पॉच वाक्य लिखिए)

- **मञ्जूषा** यज्ञपात्रम्, अग्निः, बालकाः, मन्त्रोच्चारणम्, विद्यालयः, श्रध्दया, आसनानि,तिष्ठन्ति, प्रज्वलति, भवनम्, पादपाः, यज्ञं कुर्वन्ति

अथवा

निम्नलिखित विषयम् अधिकृत्य मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां सहाय्येन न्यूनातिन्यूनं पञ्चभिः संस्कृत वाक्यैःएकम् अनुच्छेद लिखित।

1 × 5 = 5

'दिल्ली–विश्वपुस्तकमेलकम्'

- **मञ्जूषा** प्रतिवर्षम्, प्रगतिमैदान इति स्थले, फरबरी– मार्चमासे, विविधानि पुस्तकानि, आपणिकाः, आयोज्यते, जनसम्मर्दः, विभिन्नाः प्रकोष्ठाः, पुस्तकप्रेमिणः, साहित्यिक –गोष्ठ्यः भवन्ति, सांस्कृतिककार्यक्रमाः,अल्पमूल्येन।

Q.4. अधोलिखित कथा मञ्जूषायाः सहायतया पूरयित्वा पुनः लिखत ।
(निम्नलिखित कथा को मञ्जूषा की सहायता से पूरा करके पुनः लिखिए।) **(10 × ½ = 5)**

पंञ्चपुर नगरे एकः (i) .....प्रतिवसति स्म।(ii) .....पुत्रः देवशर्मा आसीत्। स शास्त्रं (iii).....अपरं देशम् अगच्छत् भागीरथी (iv) ..... च तपश्चर्यां कर्तुम् आरभत्। एकस्मिन दिने सः (v).....गङ्गायाः तीरे जपार्थं च असीदत् । तेन (vi)..... आकाशे उत्पतन् एका बलाका तस्योपरि विष्ठा कृतवती। येन सः क्रुध्दः (vii) .....।सः आकाशे (viii) ..... च।तस्य क्रोधाग्निना सा बलाका दग्धाः जाताः। भूमौ च अपतत् । एतादृशीं घटनां दृष्ट्वा स तपश्चर्यायाः दर्पः अभवत्। तत्पश्चात् स भिक्षाटनार्थम् एकस्मिन् ग्रामे अगच्छत्। तत्र (ix) .....एका पतिव्रता नार्याः अमिलत् स अवदत्–भिक्षां देहि। तत्र सा स्त्री स्वभर्तारम् (x) .....लग्ना आसीत् अतः सा विलम्बितोभवत्। देवशर्मणः तस्योपरि क्रुध्दः जातः किन्तु पतिवृतस्य कारणेन तस्य प्रभावः निष्क्रियः अभवत्।

(i) **मञ्जूषा** जातः, समयेन, पठित्वा, अपश्यत, तीरे, सेवायाम्, कोऽपि, ब्राह्मणः, तपस्विनः, तस्य।

अथवा

रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखित संवादं पुनः लिखत – **1 × 5 = 5**

(रिक्तस्थान को पूरा करके निम्नलिखित संवाद को पुनः लिखिए)

योगाचार्य : (i).....।

छात्रा : मम नाम निलिमा

योगाचार्य : शोभनम् (ii).....।

छात्रा अहं दशमकक्षायां पठामि। आचार्य।(iii).....।

योगाचार्य : योगः तु सर्वेभ्य एव अतीव लाभकरः।
विद्याध्ययने तु योगशिक्षा उपयेगिनी एव।

छात्रा : मया श्रुतं यद् अधुना सम्पुर्ण विश्वे योगदिवसः मान्यते।

योगाचार्य : (iv).....।

छात्रा : मम अनुजः किञ्चिद् अस्वस्थः वर्तते। किं तस्य कृते अपि योगः लाभकरः?

योगाचार्य : (v).....।

मञ्जूषा (i) आम् स्वास्थ्याय योगः अनिवार्य अतः तेन अपि योगः कर्तव्यः।
(ii) भवत्या नाम किम्?
(iii) किं योगः छात्राणां कृते उपयोगी अस्ति?
(iv) भवती कस्यां कक्षायां पठति?
(v) सम्यक् श्रुतं त्वया, जूनमासस्यं एकविंशतितमे दिवसे प्रतिवर्षम् अन्ताराष्टीय योगदिवसः मन्यते ?

'ग' भागः अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (25 अङ्काः)

Q.5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) **1 × 4 = 4**

(निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों की संधि या संधि-विच्छेद कीजिए) (केवल चार प्रश्न)

(i) **एतत्+ अर्थं** स्थलानां दर्शनाय प्रबन्धः अपि वर्तते ।

(ii) अपूर्वः कोऽपि कोशः अयं विद्यते तव भारति ।

(iii) अहं प्रकृतिरेव युष्माकं जननी।

(iv) एकैकपक्षे ग्राथितं मणीनां तथापि काको न तु राजहंसः ।

(v) प्रच्छन्नभाग्यः कः+चित् कुमारः।

Q.6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्किंतपदानां समासं समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत –(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) **1 × 4 = 4**

(निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों के समास या समास-विग्रह चुनकर लिखिए)(केवल चार प्रश्न)

(i) हिमाद्रितुंगश्रृङ्गैः सुशोभिता **सूर्योदयभूमिः** इयम् ।

(क) सूर्यस्य भूमिः (ख) सूर्योदयस्य भूमिः
(ग) सूर्यदयेन भूमिः (घ) सूर्योदयः भूमिः

(ii) वानराणां **यूथपः** सर्वान् वानरान् अवद्त ।

(क) यूथस्य पतिः (ख) यूथं पिबति इति
(ग) यूथं पाति इति (घ) यूथस्य पः

(iii) सर्वेषामपि महत्त्वं विद्यते **समयम् अनतिक्रम** ।

(क) समयम् यथा (ख) यथासमयम्
(ग) समसानुसारम् (घ) यथासमयः

(iv) सः **सकरुणम्** उच्चैः अक्रन्दत् ।

(क) करुणया सह (ख) सह करुणम्
(ग) करुणा सह (घ) सा करुणा

(v) ततः प्रविशतः **व्यासनारदौ** ।

(क) व्यासः नारदः (ख) व्यासौ नारदौ च
(ग) व्यासः नारदौ च (घ) व्यासः च नारदः च

Q.7. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकि' तपदानां प्रकृति - प्रत्ययौः संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखतः। - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) **1 × 4 = 4**

(निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित शब्दों के मूल शब्द और प्रत्यय को जोडकर या अलग करके विकल्पों में सें उचित उत्तर चुनकर लिखिए) (केवलं चार प्रश्न)

(i) शिष्य + टाप् जलेन लताः सिज्चति।
(क) शिष्यः (ख) शिष्याः
(ग) शिष्यम् (घ) शिष्यता

(ii) सा बालिका मधुरं गायति ।
(क) बालिका +टाप् (ख) बालिकाः +टाप्
(ग) बालक +टाप् (घ) बालिका +टाप्

(iii) साः चपल + टाप् बालिका मधुरं गायति_ ।
(क) चपलटाप् (ख) चपला
(ग) चपलान (घ) चपलम्

(iv) अस्ति + ठक् एव ईश्वरं मन्यते।
(क) आस्तिकः (ख) आस्तिकम्
(ग) आस्तिकौः (घ) आस्तिकाः

(v) भगवान् वाल्मीकिः वधूः इति।
(क) भग + वन् (ख) भग+मतुप्
(ग) भग + वतुप (घ) भग + क्तवतु

Q.8. वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत - (केवलं प्रÝत्रयम्) **1 × 3 = 3**

(वाच्य के अनुसार उचित पद चुनकर रिक्तस्थानों को पूरा करके निम्नलिखित संवाद को पुनः लिखिए।)

पिता भवान् किं लिखति?
पुत्रः (i)..... तु पाठाः लिख्यन्ते।
पिता भवान् (ii) ..... पाठान् लिखति ?
पुत्रः अहं इतिहासस्य पाठान् (iii) .....।
पिता (v) ..... तद्नंतर किं क्रियते।
पुत्रः अहं कंदुकेन (v) .....।

मभ्जूषा भवता, मया,लिखामि, क्रीडामि, कान्।

Q .9. अधोलिखितेषु अङ्कानां स्थाने संस्कृतसंख्यापदानि लिखत- (केवलं त्रीणि प्रश्नानि) **1 × 3 = 3**

(निम्नलिखित वाक्यों में अंकों के स्थान पर संस्कृत में संख्यावाची पद लिखिए।) (केवल तीन प्रश्न)

(i) श्रेया रविवासरे (9:00) ..... वादने उत्तिष्ठति ।
(ii) (10:45) ..... वादने प्रातराशं करोति ।
(iii) (11:30) ..... वादने दूरदर्शने नाटकं पश्चति ।
(iv) (12:15) ..... वादने गृहकार्यं करोति ।

Nayak's Tutorials
Way to Excellence
An ISO 9001 : 2015 Certified Institution
IIT-JEE, NEET-UG, IIT-JEE, Main Adv. | Commerce - XI - XII | CA Foundation | UG Courses

Q 10. मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) $1 \times 4 = 4$

(मञ्जूषा मे दिए गए उचित अव्यय पदों से निम्नलिखित वाक्यों के रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए।) (केवल चार प्रश्न)

(i) ..... मधुरभाषिणी वाणी प्रह्लादयति न तथा चन्दनरसः। ?

(ii) ..... तव पुत्राः वीरगतिम् एव प्राप्ताः?

(iii) दुष्टबुध्दिः दग्धमानसः सकरुणम्..... अक्रन्दत्।

(iv) मञ्चे पर्यटनाधिकारी अध्यापकाः ..... उपविष्टाः सन्ति ।

(v) मनस : निग्रह वायोः ..... सुदुष्करम् ।

- **मञ्जूषा** उच्चैः, च, नूनम्, इव, यथा

Q 11. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकित - अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्) $1 \times 3 = 3$

(निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित अशुध्द पदों के लिए उचित पदों को चुनकर वाक्यों को पुनः लिखिए।) (केवल तीन प्रश्न)

(i) प्रबुध्दौ ते दम्पती आश्चर्येण अतिष्ठताम् ।

(क) सा (ख) तौ (ग) ताः (घ) तानि

(ii) कुमार्गम आश्रितस्य मम <u>कीदृशः</u> इयं क्लेशपरम्परा ।

(क) कीदृशम् (ख) कीदृश्यः (ग) कीदृशाः (घ) कीदृशी

(iii) त्वं नर्तनात् अन्यत् किम् अपरं <u>जानाति</u>?

(क) जानन्ति (ख) जानन्ति (ग)जानामि (घ) जानासि

(iv) राजा वैद्यान् पृच्छतु ।

(क) अपृच्छत् (ख) प्रक्ष्यन्ति (ग) अपृच्छः (घ) अपृच्छन्

'घ' भागः

पठितावबोधनम (30 अङ्काः)

Q 12. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत । **5**

(निम्नलिखित गद्यांश को पढकर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए।)

अस्ति कर्मपुरनाम्नि नगरे प्रच्छन्नभाग्य-नामधेयः कश्चित् कुमारः।
बाल्ये वयसि विद्यापराङ्मुखः स केनचित् दुष्टबुध्दिनाम्ना चौरेण
सह चौर्यकर्मणि निरतः संजातः। एकदा स दुष्टबुध्दिना सार्धं कस्यचित्
श्रेष्ठिनः गेहे धनहरणार्थं ग्रामान्तरं प्रस्थितः।
अथ व्रजन्तौ तौ गर्तसंकुले मार्गे क्रीडतः कांश्चित बालकान् प्रेक्ष्य अवदताम्-भो बालकाः।
कथमत्र नतोन्नत विषमे मार्गे क्रीडथ? यदि कश्चित् गर्ते पतेत् तर्हि स विकलांङो भूत्वा चिरं क्लेशम्
अनुभवेत्। तच्छत्त्वा तेषु कश्चित उदण्डः बालकः उवाच -अयि भो! यद्येव तर्हि कथं भवन्तौ सुपथं
परित्यज्य अनेन कुपथेन गन्तुं प्रवृतौ? अपि इदं श्रेयस्करम्?

अ. एकपदेन उत्तरत।(केवल प्रश्नद्वयम्)

(एक पद में उत्तर दीजिये ।)(केवल दो प्रश्न)

(i) प्रच्छन्नभाग्य नाम कुमारः कस्मिन् नगरे निवसति स्म?

(ii) बालकानां क्रीडायाः मार्गः कीदृशः आसीत् ?

(iii) चौर्यकर्मणि कः प्रवृत्तः आसीत् ?

Nayak's Tutorials Way to Excellence An ISO 9001 Certified Institution Commerce - XI - XII | CA Foundation | UG Courses

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1 × 2 = 2**

(पूर्णवाक्येन में उत्तर दीजिये ।)(केवल दो प्रश्न)

(i) उद्दण्डबालकः किं उक्तवान् ?

(ii) कः कुत्र च निरतः सञ्जातः ?

(iii) कुमारस्य नाम किम् आसीत् ?

इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

(निर्देशानुसार उत्तर दीजिये ।)(केवल दो प्रश्न) **1 × 2 = 2**

(i) 'कुपथम्'इति पदस्य विपर्यपदं किम्?

(ii) 'त्यक्त्वा' अर्थे किम् पदम् प्रयुक्तम्

(iii) 'संजातः' इति पदे का मूलधातुः?

Q. 13. अधोलिखित पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत । **5**

(निम्नलिखित पद्यांश को पढकर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए।)

अर्जुन उवाच

"अथ केन प्रयुक्तोयं पापं चरति पुरुषः
अनिच्छन्नपि वार्ष्णेय! बलादिव नियोजित।

श्रीभगवानुवाच
काम एषः क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः
महाशनो महापाम्पा विध्दयेनमिह वैरिणम् ।।"

अ. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **½ × 2 = 1**

(i) अत्र श्रीकृष्णाय सम्बोधन पदं किम् ?

(ii) कामः कस्मात् उत्पन्नः ?

(iii) 'उत्पन्न' इत्यर्थे किं पदं प्रयुक्तम् ?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1 × 2 = 2**

(i) महाशनः कः ?

(ii) अनिच्छन् पुरुषः किं करोति ?

(iii) केन जनानां नाशो भवति ?

इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1 × 2 = 2**

(i) महाशनः कस्य पदस्य विशेषणम् ?

(ii) 'इच्छन्' इति पदे कः प्रत्ययः ?

(iii) 'करोती' अस्य पर्यायः श्लोकात् एव चित्वा लिखत।

Q. 14. अधोलिखितं गद्यांश पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत । **5**

(निम्नलिखित गद्यांश को पढकर दिए गए प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए।)

(ततः पुत्रशोकसन्तप्ताः युधिष्ठिरः भीमः द्रौपदी च रणभूमौ प्रविशन्ति।)

द्रौपदी : (दीर्घं निःश्वस्य) हा हन्त। किम् इदं घोरम् अपतितम्। पापकर्मणा द्रौणिना में पुत्राः भ्रातरः च हताः। अग्निः इव दहति माम् अयं शोकः।

युधिष्ठिर : शुभे! धैर्यं धारय! नूनं तव पुत्राः वीरगतिम् एव प्राप्ताः। वीरजननी त्वं शोचितुं न अर्हसि।

द्रौपदी : कथं मन्दभाग्या अहं धैर्यं धारयामि। यावत् असौ क्रूरकर्मा न दण्ड्यते, तावत् अहम् इतः न गमिष्यामि, अत्रैव प्राणत्यागं च करिष्यामि।

युधिष्ठिर : प्रिये! मा एव ब्रूयाः। स पापकर्मा कुत्र गतः इति न जानीमः । अतिदूर किञ्चिद् दुर्गमवनं प्रविष्टः भवेत्।

द्रौपदी : (भीमं प्रति) आर्यपुत्र। क्षत्रधर्मम् अनुस्मरन् मां शोकसागरात् रक्ष। अस्मिन संसारे कश्चित् अपि त्वया सदृशः पराक्रमी नास्ति। पुरा वारणावते त्वमेव पाण्डवान् रक्षितवान्। विराट-नगरे अपि त्वं मां प्राणसङ्कटात् उदधृतवान्।

भीम : (युधिष्ठिरं प्रती) भ्रातः । द्रौणिम् अनुगन्तुं मह्मम् अनुमति ददातु भवान्।

Nayak's Tutorials
Way to Excellence
An ISO 9001 : 2015 Certified Institution
VIII, IX, X | ICSE | CBSE | NEET-UG, IIT-JEE, MHT-CET | Commerce - XI - XII | CA Foundation | UG

अ. एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) **½ × 2 = 1**

(i) केन द्रौपद्या : पुत्राः हताः ?
(ii) कः अग्निः इव दहति ?
(iii) तव पुत्राः किं प्राप्ता ?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1 × 2 = 2**

(i) के वीरगतिं प्राप्ताः ?
(ii) द्रौणिं दण्डयितुं द्रौपदी भीमाय किं कथयति?
(iii) कः संसारे परम पराक्रमी आसीत ?

इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्) **1 × 2 = 2**

(i) 'रक्षितवान्' इति पदस्य पर्याय चित्वा लिखत।
(ii) 'पराक्रमी' इत्यस्मिन् पदे कः प्रत्ययः प्रयुक्तः ?
(iii) 'मन्दभाग्या' इति कस्याः विशेषणम् ?

Q.15. रेखांङ्कित -पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरूत । (केवलं पञ्चप्रश्नाः) **1 × 5 = 5**
(रेखांकित पदों के आधार पर प्रश्न निर्माण कीजीए ।)(केवलं पाच प्रश्न)

(i) पिता पुत्राय **बाल्ये** विद्याधनं यच्छति ।
(ii) अवक्रता यथा चित्ते तथा **वाचि** भवेत् ।
(iii) अवक्रता **वाचि** अपि भवेत ।
(iv) नकुल **तव** सारथि भवत् ।
(v) मम **केकारवं** श्रुत्वा कोकिलः अपि लज्जते ।
(vi) **काकः पिकः** च कृष्णौ भवतः ।

Q.16. मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित - श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत । **½ × 4 = 2**
(मञ्जूषा से समुचित पद चुनकर निम्नलिखित श्लोक अन्वय पूर्ण करके पुनः लिखिए)

अनुद्वेगकरं वाक्यं सत्यं प्रियहितं च यत्।
स्वाध्यायाभ्यसनं चैव वाङ्मय तप उच्यते।।

अन्वय :- यत् (i) ..... अनुद्वेगकरम्, सत्यम् (ii) ..... च (तथा)स्वाध्याय। (iii) .....च एवं वाङ्मयम् (iv) .....उच्यते।

- **मञ्जूषा** अभ्यसनम्, वाक्यम् , तपः, प्रियहितम्

अथवा

मञ्जूषायाः साहाय्येन श्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा तं पुनः लिखत - **½ × 4 = 2**

काकः कृष्णः पिकः कृष्णः को भेदः पिककाकयोः ।
वसन्तसमये प्राप्ते काकः काकः पिकः पिकः ।।

भावार्थ :- काकस्य वर्णः कृष्णः (i) ..... अपि वर्णः (ii) ..... भवति। वर्णसदृशौ तौ। एतयोः भेदः तु (iii) ..... एवं ज्ञायते यत् काकः (iv) .....पिकः च पिकः अस्ति । यतः पिकस्य स्वरः मधुरः भवति काकस्य च कर्कशः।

- **मञ्जूषा** काकः, कृष्णः, पिकस्य, वसन्त-ऋतौ।

Navakar Tutorials
Way to Excellence
An ISO 9001 : 2015 Certified Institution
For X-ICSE|CBSE|NEET-UG, IIT-JEE, MHT-CET|Commerce - XI - XII| CA Foundation|UG Courses

Q.17. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितपदानां प्रसंगानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) **1 × 4 = 4**

(निम्नलिखित वाक्यो में रेखांकित पदों के प्रसंग अनुकूल उचित अर्थ चुनकर लिखिए) (केवलं चार प्रश्न)

(i) यः इच्छात्यात्मनः श्रेयः ।

(क) अर्घ्यम (ख) गृहम्

(ग) कल्याणम् (घ) अमूल्यम्

(ii) सर्वदा शारदा सदैव अस्माकं मुखे निवसेत् ।

(क) सर्वदायिनी (ख) सर्वम्

(ग) सर्वहितम् (घ) वीणासहिता

(iii) अहर्निशं महानसं प्रविश्य यत् पश्यति तद् भक्षयति स्म ।

(क) महानाशम् (ख) भोजनशालाम्

(ग) महान्तम् (घ) महती

(iv) अस्माकं क्षेत्रे सुवर्णपूरित कलशः विद्यते ।

(क) कलेशः (ख) काकः

(ग) सर्वत्र (घ) घटः

(v) तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ।

(क) न्यासः (ख) वशीकरणम्

(ग) नेत्रम् (घ) प्रसन्नः

Q.18. अधोलिखित कथां रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत । **½ × 8 = 4**

(निम्नलिखित कथा में रिक्त स्थानो कों पूर्ण करके पुनः लिखिए)

राजा उवाच (i) .....। भवन्मनोरथं पूरयित्वा आत्मानम् (ii) ..... कर्तुम् इच्छामि। आदिश्यता किं (iii) ... . ? (iv) ..... त्वत्तः (v) .....चक्षुषः दानम् इच्छामि येन मम। (vi) ..... निर्बाधा भवेत्। तत् श्रुत्वा राचा (vii) ..... "लोके चक्षुर्दानं दुष्कर मेव। नूनम् ईदृशं" (viii) इच्छेन् अयं याचकः केनापि प्रेरितः स्यात्।अथवा भवतु नाम किं बहु चिन्तनेन?" अहं भवते चक्षुर्द्वयमेव प्रयच्छामि इति।

- **मञ्जूषा** करवाणि, तदा, अचिन्तयत्, एकस्य, अनुगृहीत, लोकयात्रा, दानम् भगवन।

Nayak's Tutorials